

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI BADIY ASARLAR YORDAMIDA IJODIY TAFAKKURINI RIVOJLANTISH

Safarova Nasiba Salomovna

Buxoro Viloyati G'ijduvon tumani

2-umumiy o'rta ta'lim maktabi Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-fevral 2023 yil

Ma'qullandi: 06-fevral 2023 yil

Nashr qilindi: 11-fevral 2023 yil

KEY WORDS

*adabiyot, badiiy asar, ijodiy
xarakter, hikoya, obraz.*

ABSTRACT

Ushbu maqolada Boshlang'ich sinf o'quvchilarini badiiy asarlar bilan tanishtirish, o'quvchilarni badiiy asarlar bilan tanishtirish davomida ularning tafakkurini shakllantirish, badiiy asarlarga qiziqtirishga oid fikrlar berilgan.

Badiiy asar ustida ishlash va uning asosiy bosqichlarini belgilashda o'qituvchi darsda o'qish darslarining ta'lim-tarbiyaviy vazifalariga, san'at asari sifatida badiiy asarning o'ziga xos xususiyatlariga va kichik yoshdagi o'quvchilarning yoshlariga mos ravishda badiiy asarni idrok etish xususiyatlariga amal qilinadi. Badiiy asarni idrok etishda oldin tayyorgarlik ishlari bajariladi, ikkinchi sintezdan so'ng esa o'qigan holda asarga ijodiy xarakterdagi ishlar o'tkaziladi. Agar o'quvchilarda bunday bilim bo'lmasa, asarni o'qishdan oldin bolalar tasavvurini boyitish va unga aniqlik kiritishga qaratilgan tayyorgarlik ishlari o'tkaziladi. O'qituvchi biron bir hikoyani aytib berishdan oldin, bu hikoya nima haqida, qaysi yozuvchi qalamiga mansub, qisqa bo'lsada shu yozuvchi yoki shoir haqida ma'lumot berish, uning sevgan mashg'uloti, kasbi haqida o'quvchilar saviyasiga mos hayajonli qilib aytib beradi. O'qituvchining badiiy hikoyasi o'quvchilarning badiiy asarga qiziqishini orttiradi. 1-sinfda ta'limning boshlang'ich bosqichida o'qituvchi yozuvchi haqida juda qisqa ma'lumot beradi, masalan: o'qish kitobida Q.Hikmatning "Do'stlik" haqidagi she'rni o'qishdan oldin o'qituvchi bolalarga shoir taniqli bolalar shoiri, she'rlarining asosiy qahramonlari kattalarning yordamchisi bo'lgan bolalar hisoblanadi, deb shoirning kitoblarini ko'rsatadi. O'quvchilar asar mazmunini to'g'ri idrok etishlari tasavvurga borliq haqida ma'lum darajada aniq bilimga ega bo'lishlari zarur.

Badiiy asar quyidagi muhim metodik qoidalar asosida tahlil qilinadi:

1. Asar mazmunini tahlil qilish va to'g'ri, tez, ongli ifodali o'qish malakalarini shakllantirish bir jarayonda boradi, asarning mazmunini tushuntirishga oid topshiriq o'quv malakalarini takomillashtirish topshirig'i deb hisoblanadi.
2. Asarning g'oyaviy asoslarini, uning obrazlari, syujet chizig'i va tasviriy vositalarini tushuntirish o'quvchilarning shaxs sifatida umumiy kamol topishiga yaxshi xizmat qiladi, shuningdek, bog'lanishli nutqning o'sishini ta'minlaydi.
3. O'quvchilarning hayotiy tajribasiga tayanish asar mazmunini ongli idrok etishning asosi va uni tahlil qilishning zaruriy sharti hisoblanadi.

4. Sinfda o'qishga o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish va atrofmuhit haqidagi bilishlarini kengaytirish hamda ilmiy dunyoqarash asoslarini shakllantirishning samarali vositasi sifatida qaraladi. Badiiy asarda borliqni, voqeilikni obrazlar vositasida tasvirlash, ob'ektni mazmun va sub'ktiv bahoni konkret materialda berish haqidagi qoidalar metodika uchun nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida to'g'ri, tez, ongli va ifodali o'qishga o'rgatish vazifani o'quvchilarda asarni tahlil qilish bilan barcha amalga oshiriladi. O'qish malakalarini shakllantirish bilan matn ustida ishlashning o'zaro bog'liqligi asarni tahlil qilishga qanday yondashishni belgilab turadi. Maktabda ya'ni o'qish darslarida badiiy asarni tahlil qilish murakkab ijodiy jarayon bo'lib, bu jarayon har bir sinfning xususiyati hisobiga olingan holda amalga oshiriladi, o'quvchilarda tasavvur etish, estetik his-hayajonni rivojlantirishni ta'minlaydigan turli metodlar qo'llaniladi, badiiy adabiyotning har biri badiiy asarning o'ziga xos xususiyati shuni taqozo etadi. Boshlang'ich sinf O'qish darslarida badiiy asarni tahlil qilish o'quvchilarda biron bir hikoyani tanlab o'qish bilan belgilanadi. Bunda o'quvchi matnning berilgan vazifaga asarning faktik mazmunini oydinlashtirish, sabab natija bog'lanishini belgilash badiiy xususiyatlarni ochish o'qilgan matnga o'z shaxsiy munosabatini ifodalashdan iborat bo'lishi mumkin. Boshlang'ich sinf o'quvchilari bilan ishlashda badiiy so'z katta o'rin tutadi. Bolalar xalq ertaklari, afsonalar, dostonlar, hikoyalar eshitishni yaxshi ko'radilar. Bolalar adabiyoti, avvalo, o'zining qiziqarli mazmuni, badiiy obrazlarning go'zalligi, tilning ifodaliligi, she'riy so'zlarning musiqaviyligi bilan bolalarga quvonch baxsh etadi. Ayni vaqtda u bolalarga tarbiyaviy ta'sir ham ko'rsatadi. Badiiy asarni o'qib berishdan, hikoya qilib berishdan, she'r yod olishdan avval albatta tayyorgarlik ishlari o'tkazilishi kerak. Ko'pgina muallimlar, olimlar badiiy asarlar bilan tanishtirish mashg'ulotini yangi so'zlarni o'zlashtiruvchi manbaga aylantirib yubormaslikni uqtiradilar. Badiiy adabiyotlarni foydalanilgan mashg'ulotlar g'oyat osoyishta sharoit yaratilishini talab etadi. Muhimi, badiiy asar mazmunidagi hech bir narsa bola e'tiboridan, eshitishidan chetda qolmasligi kerak. Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, bolalar yangi, hajmi jihatidan katta, tili jihatidan sermazmun bo'lgan asarlar bilan tanishtirishning "so'zlarni o'zgartir" (tushuntir) degan mashq tarzida belgilash yaxshiroq. Bu mashq o'qituvchiga bolalar u yoki bu so'zlarni qanday tushunadilar, so'zlarni sinonimlar bilan almashtira oladilarmi va shunga o'xshash holatlarni aniqlab olishga yordam beradi. Ayniqsa eng asosiysi-bu mashq bolalar uchun yangi so'z bo'lgan so'zlarni, jummalarni esda saqlab qolishga, voqea va xodisalarni aks ettiruvchi so'zlar asosida ularning xotira va nutqini boyitishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. To'xliyev B. Adabiyot o'qitish metodikasi. – T.: 2009
2. Safarova R. Ona tili o'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. – T.: 2016
3. Abdullayeva D. Badiiy adabiyotning hayotimizdagi ahamiyati. – T.: 2012